

CẦN CÓ CÁCH NHÌN LỊCH SỬ TRONG VIỆC BẢO TỒN TÔN TẠO KHU DI TÍCH

Điện Biên Phủ

ĐỖ ĐỨC HÌNH *

Bộ chính trị họp quyết định chiến dịch Điện Biên Phủ - Ảnh: Tư liệu di tích chủ tịch Hồ Chí Minh

Chiến thắng Điện Biên Phủ đã đi vào lịch sử của dân tộc ta và của loài người tiến bộ. Điện Biên Phủ đã trở thành một địa danh, một tên gọi thiêng liêng, một sự kiện, một vấn đề... được nhiều người quan tâm đến và ngưỡng mộ. Điện Biên Phủ đã là một đối tượng nghiên cứu của nhiều lĩnh vực sử học, văn học, nghệ thuật, quân sự. Điện Biên Phủ đã, đang và sẽ còn là một vấn đề hết sức nóng bỏng, thậm chí là bức xúc cho công tác bảo tồn bảo tàng. Song, việc bảo tồn tôn tạo khu di tích có một không hai này như thế nào? Về nội dung

này, chúng tôi xin nêu mấy ý kiến sau đây:

Một là: Cần đặt di tích Điện Biên Phủ đúng với tầm vóc và ý nghĩa lịch sử to lớn của nó để có một chương trình bảo tồn và tôn tạo thích đáng. Chúng ta đều biết chiến thắng lịch sử Điện Biên Phủ mang ý nghĩa cực kỳ vĩ đại của dân tộc ta sau 9 năm trường kỳ gian khổ với tinh thần quyết chiến quyết thắng. Đó là chiến thắng của cả 1 dân tộc chiến đấu vì độc lập dân tộc chống lại sự xâm lược của chủ nghĩa thực

* PHÓ GIÁM ĐỐC KHU DI TÍCH CT HỒ CHÍ MINH

dân Pháp và can thiệp Mỹ, là chiến thắng “vang dội 5 Châu, chấn động địa cầu”, đã làm nên “thiên sử vàng” như nhà thơ Tố Hữu đã viết. Hơn thế, chiến thắng Điện Biên Phủ còn là chiến thắng của các dân tộc bị áp bức chống lại sự nô dịch dân tộc và áp bức giai cấp. Và, đó là phát đại bác tấn công vào chủ nghĩa thực dân cũ và làm sụp đổ nó trên phạm vi thế giới, đúng như Chủ tịch Hồ Chí Minh đã viết trên Báo Cứu quốc, số 2613: “Trận Biên giới làm cho cả nước Pháp xôn xao, còn trận Điện Biên Phủ đã làm cho cả thế giới xôn xao”. Với tầm vóc và ý nghĩa lịch sử có tính thời đại như vậy, thì việc bảo tồn và tôn tạo khu di tích này không chỉ là một dự án đơn thuần được, trên thực tế di tích Điện Biên Phủ là tập hợp của nhiều khu di tích hợp thành. Do vậy vấn đề bảo tồn cần thống nhất quan điểm trong quy hoạch là quy hoạch theo từng khu di tích, để tạo ra một tập hợp khu di tích liên hoàn. Ví dụ khu di tích Mường Thanh, khu di tích Hồng Cúm, khu di tích Him Lam... khu di tích Mường Phăng, khu di tích các trận địa pháo... Với quan điểm quy hoạch này chúng ta sẽ khắc phục được hiện tượng chỉ chú ý quy hoạch một số di tích chính hoặc quy hoạch theo kiểu “tuỳ tiện biện lẽ”. Theo chúng tôi với cách nhìn hiện nay, vô hình chung, chúng ta vừa tự mình loại bỏ mất khá nhiều di tích quan trọng có ý nghĩa lịch sử lớn, vừa chia cắt các khu di tích, làm mất đi tính nguyên trạng, mất đi cảnh quan môi trường của di tích, điều đặc biệt có ý nghĩa đối với các di tích ngoài trời như Điện Biên Phủ. Nếu chỉ có hầm Đờ Cát, đồi A1 hay đồi D1 và một số điểm di tích nhỏ lẻ khác thì không thể nào nói hết được tầm vóc của chiến dịch Điện Biên Phủ và ý nghĩa thời đại của nó. Mặt khác, cần có cách nhìn lịch sử, nghĩa là hiểu đúng được tầm vóc và ý nghĩa của di tích mới đảm bảo được các yếu tố khoa học, bảo đảm cho di tích không bị xâm hại, không bị cuộc sống hiện đại với tốc độ xây dựng vừa có quy hoạch vừa tự phát (chỉ thấy lợi ích trước mắt mà không thấy quá khứ và giá trị đặc biệt của quá khứ đối với tương lai) làm cho việc bảo tồn di tích trở nên mất chỗ dựa để tồn tại. Và, nếu cứ như vậy thì chẳng bao lâu nữa di tích Điện Biên Phủ sẽ chỉ còn lại một số di tích đơn lẻ bị bao vây bởi công trình hiện đại xa lạ, không còn cảnh quan vốn có, mất đi môi trường tồn tại lịch sử của nó. Người đời sau đến Điện Biên Phủ làm sao hiểu nổi sức mạnh của một dân tộc,

làm sao hiểu nổi tầm vóc và chất anh hùng ca của di tích cỡ tầm thế giới này, và có thể chỉ hiểu lơ mơ rằng ở Điện Biên Phủ có hầm Đờ Cát có một viên bại tướng người Pháp nào đó mà thôi (!)

Hai là: Cần đặt di tích Điện Biên Phủ dưới góc độ là nơi đưng đầu lịch sử, là một trận quyết chiến chiến lược, là nơi minh chứng cho nghệ thuật quân sự Việt Nam, cho sức mạnh của chiến tranh nhân dân, là sự thành công của lối đánh, cách đánh Việt Nam, của tư duy chiến thuật và chiến dịch Việt Nam. Là sự kết hợp giữa truyền thống “lấy yếu thắng mạnh, lấy ít địch nhiều”, với chiến tranh hiện đại như bao vây công đồn, như phối hợp quân binh chủng, như cách đánh cứ điểm và tập đoàn cứ điểm, như xây dựng lực lượng vũ trang chính quy hiện đại kết hợp các yếu tố hậu cần chiến dịch, công tác chính trị, công tác hậu phương quân đội và trình độ tác chiến cao. Do đó vấn đề tôn tạo di tích Điện Biên Phủ rất cần phải có một quan điểm lịch sử là tôn trọng khách quan, đồng bộ và đặc biệt là các nguyên tắc tôn tạo một di tích ngoài trời, tránh việc tuỳ tiện lược bỏ các yếu tố “phụ”, chính là các yếu tố môi trường..., điều đó sẽ làm mất đi các mối liên hệ biện chứng tự nhiên của chính di tích. Đặc biệt là phải kiên quyết tránh việc “hiện đại hoá lịch sử” trong quá trình bảo tồn và tôn tạo, để làm sao trở lại Điện Biên Phủ người ta còn thấy được cảnh tượng của “56 ngày đêm khoét núi ngủ hầm, mưa dầm cơm vắt” của “máu trộn bùn non” của Tô Vĩnh Diện lấy thân mình chèn bánh pháo, Phan Đình Giót lấy thân mình lấp lỗ châu mai, La Văn Cầu chặt cánh tay mình xông tới..., chứ không thể chỉ thấy một số đoạn đường giao thông hào được bê tông hoá hay một số chỉ huy sở đã được sửa chữa thành một sa lon, chỉ thiếu máy điều hoà nhiệt độ. Mặt khác, việc tôn tạo di tích Điện Biên Phủ cần phải có thái độ rất dứt khoát giữa bảo tồn di tích, cái cần phải được tôn trọng và giữ gìn một cách nghiêm ngặt, với việc xây cất bổ sung các thành phần khác như tượng đài, nhà bảo tàng... chúng ta không phản đối việc cần phải có những thành phần bổ sung cho di tích, nhưng việc lựa chọn địa điểm loại hình, quy mô và các yếu tố thẩm mỹ khác là rất quan trọng. Bởi vì các công trình tượng đài, nhà trưng bày hay một số hình thức tưởng niệm khác dù chủ đề tư tưởng có tốt, giá trị nghệ thuật có cao mấy thì cũng không thể thay thế

bản thân di tích được. Di tích là cái bất biến, cái có giá trị trường tồn, còn mọi thành phần khác chỉ là tương đối mà thôi. Như vậy để di tích Điện Biên Phủ trở thành một di tích lịch sử chiến tranh, thì việc bảo tồn và tôn tạo di tích này nhất thiết phải được nghiên cứu đầy đủ kỹ lưỡng về từng sự kiện, từng địa điểm, từng chi tiết có giá trị, để tái tạo được một số trận đánh ở những cứ điểm đặc biệt quan trọng có ý nghĩa quyết định cho thắng lợi của chiến dịch Điện Biên Phủ vào mùa hè 1954 lịch sử ấy. Muốn vậy công tác tôn tạo và tu bổ phải được quan niệm là công việc thường xuyên, tránh tình trạng tùy tiện, dễ làm khó bỏ, hoặc cách làm mang tính mùa vụ như hiện nay. Đồng thời cần tính đến việc áp dụng những tiến bộ của khoa học kỹ thuật và công nghệ cao mới phục vụ được cho một di tích có giá trị cao và có ý nghĩa chính trị to lớn như Điện Biên Phủ.

Ba là: Cần đặt di tích Điện Biên Phủ trong sự phát triển bền vững về môi trường sinh thái, môi trường văn hoá nói chung và văn hoá của đồng bào Tây Bắc nói riêng, để có tầm bao quát trong công tác bảo tồn và tôn tạo di tích đặc biệt này. Nói chung di tích nào cũng vậy, muốn tồn tại lâu dài thì phải gắn với cuộc sống của con người và sự phát triển của đất nước. Nghĩa là nó phải tồn tại trong sự phát triển có ý thức của cộng đồng và trong dòng chảy văn hoá của dân tộc. Di tích Điện Biên Phủ cũng vậy, trong điều kiện cuộc sống không ngừng phát triển, trình độ dân trí không ngừng được nâng cao, thì công tác bảo tồn tôn tạo không chỉ là hoạt động một cách đơn độc thuần túy mà phải đặt nó trong dòng phát triển chung của kinh tế xã hội, trước hết là vấn đề môi trường sinh thái. Điều này theo chúng tôi là rất bức thiết, vì di tích Điện Biên Phủ là một di tích đặc biệt quan trọng, được hình thành từ nhiều khu di tích và rất nhiều thành phần bổ trợ khác. Nếu

di tích này mất đi cảnh quan, môi trường sinh thái đặc thù của vùng Điện Biên Phủ, thì tất yếu sẽ mất đi tính hoành tráng và giá trị đích thực của nó. Do đó trong việc bảo tồn và tôn tạo, chúng ta không chỉ quan tâm đến các dấu tích liên quan trực tiếp mà phải bảo tồn cả môi trường sinh thái theo phạm vi và quy hoạch được xác định, để có rừng núi, có sông ngòi có ruộng vườn và làng bản..., chính các yếu tố môi trường này sẽ vừa bảo tồn cho các di tích, vừa tạo ra sức sống của chính các di tích đó. Về vấn đề này chúng ta đã từng có những bài học đắt giá, vì mục đích phục vụ cuộc sống tiện nghi và phương tiện, mà, vô tình hay hữu ý, biến một số di tích đặc biệt là các di tích lịch sử cách mạng trở thành đơn độc, buồn tẻ, mất đi giá trị đích thực vốn có của nó. Cũng với vấn đề đặt công tác bảo tồn tôn tạo trong sự phát triển bền vững thì vấn đề bảo vệ môi trường văn hoá để đảm bảo cho sức sống của di tích được trường tồn luôn phải nghĩ tới. Vì, suy cho cùng, di tích nào cũng là kết quả hoạt động của con người, mang trong nó những đặc trưng văn hoá của một thời đại, một thời kỳ, một dân tộc hay một ứng xử cụ thể nào đó, trong đó bao gồm cả những yếu tố phổ quát và tính khu biệt. Do vậy đặt việc bảo tồn, tôn tạo di tích Điện Biên Phủ trong sự phát triển các giá trị văn hoá nói chung và văn hoá của các dân tộc Tây Bắc nói riêng chính là con đường tốt nhất để đảm bảo cho di tích được hội nhập vào dòng chảy văn hoá, để đảm bảo cho sự tồn tại của di tích trong sự phát triển ngày một mạnh mẽ của đất nước.

Trên đây là mấy ý kiến nhỏ xin được góp cùng bạn đọc nhân dịp kỷ niệm 50 năm ngày chiến thắng Điện Biên Phủ và nhân dịp Điện Biên Phủ đang được tập trung đầu tư lớn cho công tác tu bổ di tích quý giá này.

D.D.H

